

Prof. UAM dr hab. Mirosław Wobalis

Wydział Filologii Polskiej i Klasycznej

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Martynty Werry pt.

Fan fiction – monografia gatunku

Rozprawa doktorska Pani magister Martynty Werry zatytułowana „Fan fiction – monografia gatunku” poświęcona została zjawisku literackiemu mieszczącemu się w obszarze tzw. *fan fiction* - fanowskiej fikcji literackiej funkcjonującej w przestrzeni Internetu. Jest więc to praca z dziedziny literaturoznawstwa a głównym obszarem zainteresowania autorki ustanowione są utwory literackie (głównie prozatorskie) reprezentujące tzw. *fanfiki*. Rozprawa składa się ze wstępu, czterech rozdziałów, bogatej i podzielonej na kilka części bibliografii oraz zakończenia będącego podsumowaniem zamieszczonych w pracy rozważań.

Dysertację podzielić można na dwie wyraźne części: opisową (skoncentrowaną na zaprezentowaniu literackiego *fan fiction* z punktu widzenia historycznoliterackiego i genologicznego, rozdziały 1 do 3) oraz część analityczną (skupiającą się na zaprezentowaniu i omówieniu głównych typów fanowskiej fikcji literackiej, rozdział 4). W założeniu Autorki (wyrażonym w czytelnym wstępie do rozprawy) celem pierwszej części pracy jest zaprezentowanie wybranej przez siebie kategorii tekstów jako samodzielnego gatunku literackiego z przynależnymi mu ramami dystynktywnymi (w zakresie budowy i tematyki). Celem części drugiej jest przedstawienie twórczości fanowskiej w podziale na jej typy i rodzaje w towarzystwie licznych kontekstów literackich, kulturowych i pomysłów interpretacyjnych ukazujących zarówno swoistość i oryginalność zjawiska jak też jego różnorodność i bogactwo.

Ze względu na podjęcie przez Autorkę problematyki bardzo aktualnej w obszarze współczesnego życia literackiego, temat rozprawy ma bez wątpienia istotne znaczenie dla

współczesnych studiów literackich a zaprezentowane w niej tezy oraz ustalenia rodzajowe i interpretacyjne mogą spotkać się z trwałą recepcją w środowisku badaczy zajmujących się literaturą sieci (literaturą w sieci).

Kluczowym założeniem rozdziału pierwszego rozprawy jest wprowadzenie do dyskursu literaturoznawczego, a następnie udowodnienie tezy o swoistości gatunkowej utworów literackich tworzonych przez tzw. środowiska fanowskie. To propozycja oryginalna i z tego też względu odważna. Autorka ma świadomość poruszania się w obszarze dziewiczym w związku z czym rzetelnie, z dużym wyczuciem i erudycją relacjonuje współczesny stan badań nad literacką gatunkowością (swobodnie cytuje źródła od Platona do Ryszarda Nycza). Zaprezentowany przez Panią Martynę Werre kierunek dojścia do uznania fanfików za osobny gatunek literacki (przez m.in. literackie pasożytnictwo, synkretyzm, interseksualność, meta-literackość, hipertekstowość) jest w tym przypadku warty pochwały. Teza o gatunkowości tekstów fanowskich z pewnością wymagać będzie dalszych pogłębionych analiz i dyskusji – z tego też względu znaczenia nabiera fakt, iż doktorantka zdając sobie sprawę z oryginalności swojej propozycji kilkakrotnie podkreśla w rozprawie, iż świadomie stara się wprowadzić do istniejącego dyskursu naukowego nowy (wg niej bogatszy) sposób patrzenia na twórczość fanowską. Z obowiązku recenzenckiego należy w tym miejscu wskazać, że w krajowej jak i zagranicznej literaturze przedmiotu nie pojawiła się jak do tej pory żadna spójna i wyraźnie wyartykułowana propozycja uznania literackiego *fan fiction* za samodzielny gatunek literacki i fakt ten (trzeba przyznać - bardzo znaczący) nie zostaje przez Autorkę w żaden sposób skomentowany. Jest to wg recenzenta jedyne istotniejsze uchybienie w tej części pracy, które jednakowoż nie wpływa na jej ogólną pozytywną ocenę.

Fikcja fanowska, będąc zjawiskiem literackim o charakterze niszowym i związanym głównie z nowymi mediami, jest w literaturze przedmiotu dość dobrze rozpoznana i wiązana bywa historycznie m.in. z tradycją apokryficzną lub szerzej z praktykami literackich nawiązań, odniesień, cytowań, pokrewieństw, reinterpretacji itd. Doktorantka w zakończeniu rozdziału pierwszego skrupulatnie i rzetelnie relacjonuje aktualny stan badań i wymienia wszystkie najważniejsze prace naukowe na ten temat opublikowane do roku 2020. Należy w tym miejscu jednak zauważyć, że zdecydowana większość prac badawczych, które doktorantka zauważa i na które się powołuje to publikacje autorów polskich lub polskie

tłumaczenia źródeł anglojęzycznych. Z racji genezy zjawiska, która miała miejsce w USA (i jego późniejszego ogólnoświatowego zasięgu) najważniejsze i najbardziej przełomowe prace funkcjonują w znakomitej większości w języku angielskim. Główny nurt najbardziej aktualnych dyskusji badawczych w ramach tzw. *fan/fandom studies* odbywa się prawie wyłącznie w obszarze języka angielskiego. W tym kontekście skupienie się w omawianej tu rozprawie (postrzeganej w dodatku monograficznie) na źródłowej literaturze krajowej uznać można za jej istotną słabość. Odwołanie się we wstępie do dysertacji do dwóch nowych prac anglojęzycznych Sophie Hansal i Marianne Gunderson oraz Mileny Popovej a także do dwóch starszych ale istotnych prac Henry'ego Jenkinsa i Joli Jensen pozwala mieć nadzieję, że w dalszych badaniach Martynty Werry częściej pojawiać się będą prace zagraniczne.

Istotnym *novum*, na którym osadza się specyfika literackiej fikcji fanowskiej jest jej społeczny, sieciowy charakter tekstu-hipertekstu jako wytworu powstającego w ramach zamkniętych, hermetycznych grup miłośników/fanów wybranych utworów/zjawisk kulturowych (głównie z obszaru szeroko rozumianej popkultury) – tzw. fandomów. Innym i ważnym wyróżnikiem zjawiska jest wyraźne (i świadome) sytuowanie tej formy twórczości przez samych jej autorów, członków fandomów na marginesie, a w skrajnych przypadkach nawet poza granicami szeroko rozumianego życia literackiego. Autorka rozprawy z godną pochwałą erudycją szczegółowo charakteryzuje w rozdziale drugim interesujące ją zjawisko literackie. Wyraźnie dostrzega i opisuje wzmiankowane niuanse, rzetelnie przedstawia zarówno najnowszą genezę zjawiska (sytuowaną głównie na połowę XX wieku i w grupie fanów telewizyjnych seriali), ale zauważa także zjawiska starsze (tzw. kółka czytelnicze) i najstarsze (literatura apokryficzna). Badanie zjawisk z zasady eklektycznych i zamkniętych w ramach hermetycznych środowisk – a takimi z pewnością są środowiska fanowskie, zawsze rodzi spore trudności i Pani Martynta Werra radzi sobie z tym zadaniem celująco.

Część analityczna dysertacji (rozdział 4) koncentruje się na zaprezentowaniu odmian gatunkowych *fan fiction* i w tym przypadku ponownie należy pochwalić Autorkę za erudycję (np. wielokrotne i bardzo trafne odwołania interpretacyjne do mitologii greckiej), oraz w szczególności za bogactwo zgromadzonego materiału. W rozdziale tym znajduje się bowiem aż 28 podrozdziałów z czego 22 to kategorie rodzajowe fanfików zaś w każdej z tych kategorii rodzajowych odnajdziemy po kilka lub nawet kilkanaście omówionych

utworów literackich. Należy w tym miejscu podkreślić, że jest to aktualnie jedna z najbogatszych polskich monografii fikcji fanowskiej, za co należy się jej autorce wyjątkowa pochwała.

Zdaniem piszącego te słowa obie wymienione części rozprawy zasługują na ocenę pozytywną zaś drobne uchybienia nie wpływają w stopniu znaczącym na jej ogólną ocenę. W tym kontekście na wyraźną pochwałę zasługuje erudycja autorki i swobodne operowanie zgromadzonymi w pracy (bardzo licznymi) źródłami. Za uchybienie można uznać zbyt swobodne omijanie argumentów przeciwstawnych głównej i najbardziej kontrowersyjnej tezie o swoistości gatunkowej fanfików (brakuje dla przykładu odważniejszego podjęcia dyskusji z najczęściej aktualnie cytowaną polską pracą w tym obszarze badań czyli *Fan fiction. Nowe formy opowieści* Lidii Gąsowskiej z roku 2015).

Pod względem formalnym rozprawa napisana jest poprawnie, argumentacja przedstawiana jest w sposób rzeczowy, wskazujący na rzetelne potraktowanie tematu oraz sumienne skategoryzowanie i wykorzystanie stosownych źródeł. W warstwie technicznej na negatywną ocenę zasługuje przyjęty przez doktorantkę system zapisu bibliograficznego – nie jest to bowiem żaden z dwóch przyjętych i praktykowanych w Polsce systemów w publikacjach naukowych (oksfordzki w formacie autor/tytuł/miejsce/data/numer strony lub harwardzki w formacie autor/data/numer strony). W przypadku dalszych prac redakcyjnych sugeruje się dostosowanie zapisu do wskazanych wyżej standardów.

Podsumowując, przedłożona do recenzji dysertacja jest ważnym i interesującym wkładem do tematu zakreślonego przez autorkę. Bezspornym walorem pracy jest bogata monografia fanowskich utworów literackich wraz z ich skrupulatnym skatalogowaniem i omówieniem. Dlatego też z pełnym przekonaniem stwierdzam, że rozprawa doktorska Pani Martyny Werry pt. ***Fan fiction – monografia gatunku*** spełnia wymagania stawiane rozprawom doktorskim i wnoszę o dopuszczenie doktorantki do następnego etapu przewodu doktorskiego.

Prof. UAM dr hab. Mirosław Wobalis